

GLOBALIS GÖMB: VILÁGKIÁLLÍTÁS KAZAHSZTÁNBAN

EXPO 2017, ASTANA, 2017. 06. 10 – 09. 10.

SZÖVEG ÉS FOTÓK TEXT AND PHOTOS: LŐVEI PÁL

Egy hatalmas gömb tövében állni különleges élmény, de kicsit távolabbról sem akármilyen a látvány – a chicagói Adrian Smith és Gordon Gill tervezte gömb-pavilon kétségtelenül az astanai Expo 2017 legnagyobb attrakciója volt.

A kiállítás zárását követően is megmaradó, 80 m átmérőjű, a talajtól egy alépitménnyel elemelt gömb 100 m magas, és a nyolc gyors látványlifttel kitöltött, két oldalán az emeletek felé teljesen nyitott liftaknája kivételével alul is tökéletes gömbfelületet formáz. Ívelt üvegburkolata homogén megjelenésű, belső csöváza kívülről a fényviszonyoktól függően időnként csak sejthető. A tökéletes formát csak a tetején kialakított szélcsatorna nyitja meg, a benne elhelyezett két szélkerék és a felületére felvitt fotocellák az expó témájának – „A jövő energiája” – illusztrációi. A gömb alatt a földszintet a rendező ország nemzeti pavilonja töltötte ki. A legfelső, nyolcadik szint kilátóként szolgált, és egy, a mélység fölött lebegő, üvegpádós, kigyózó híddal növelte a látogatók izgalmát. A gömbfelülettel helyenként érintkező, máshol attól elváló, így egy fedett belső udvar színes terével gazdagított közbülső hat emelet az energia kérdéskörének központi témakiállítása volt, „A jövő múzeuma”, szintenként más-más energiafajtát (a világűrrel kapcsolatos futurisztikus terveket, a nap-, a

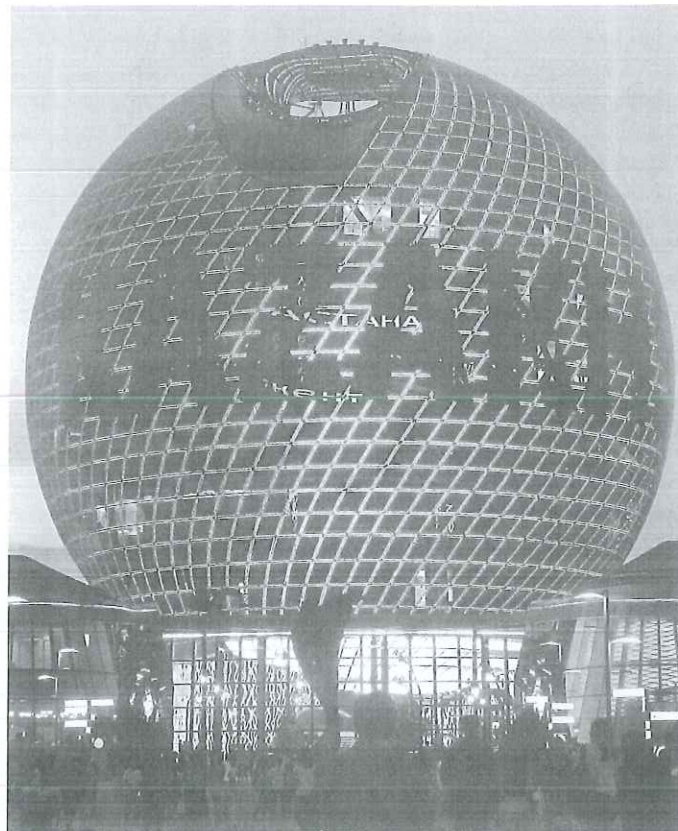
szél-, a bio-, a mozgási- és a vízenergia jelenét és jövőjét) mutatva be igencsak látványos, gyakran a fiatalokat megcélzó, játékos módon. Az összesen 24 000 m² kiállítási terület kicsit is alaposabb megtekintése félnapos programot jelentett.

A tökéletes gömböt formázó épületek iránti vágy a felvilágosodás idejére, a francia forradalmat megelőző évekre nyúlik vissza, a francia „forradalmi építészet” mesterei azonban csak futurisztikus rajzokig jutottak: Étienne-Louis Boullée (1728–1799) Newton-émlékterve 1784-ből, valamint a mezőőrök lakának Claude-Nicolas Ledoux (1736–1806) által elképzelt gömbje a legismertebbek. A témát egy évszázaddal később már a nemzetközi kiállítások építészei vitték tovább, újabb és újabb, már meg is épített megoldásokkal kísérletezve. A francia forradalom századik évfordulóját ünneplő, 1889-es párizsi világkiállítás csillagterképpel borított éggömbjét 1930-ban a drezdai nemzetközi *Hygiene Ausstellung* ötemeletes gömbépülete követte, amelyet még meg-megbicsakló felületeket alkotó mellvéd- és ablakszalagjaival az építészeti expresszionizmus példajaként szokás kategorizálni. 1939–1940-ben New York-ban a tű alakú *Trylon* és a hóféhér gömb *Perisphere* a kiállítási terület központi szimbólumai voltak – egyes vélemények szerint az 1889-es párizsi gömb és az Eiffel-torony kettőse jelentette az előképüket. A montreali expo'67

USA pavilonját Buckminster Fuller ma is álló, átlátszó háromszöglapokból összeállított geodéziai gömbje alkotta – ez azonban még körvonalban metszette a talajt, ahogy 1993-ban Koreában a Sunkyong vállalat-konglomerátum kis háromszögű tükrölemekkel borított pavilonjának alja sem volt gömbfelület. Astanában a hatalmas gömbhöz egy vele közel azonos magasságú tű-obelisz is társult a szomszédos expó park központi elemeként, azonban itt a New York-i tű és gömb együttese az immár többszörösére nőtt pavilonnal teljesen más arányrendszerbe került.

Teljesen logikus döntés volt a kazah gömböt a kiállítási terület központjába állítani, és körülötte az utakat és kiállítási épületeket koncentrikus körökbe elrendezni – a 2013-ban pályázati győztes vezérterv a gömb-épületet is alkotó amerikai építéscsapat nevéhez fűződik. A szabályos kör alakú expó azonban csak úgy volt megvalósítható, hogy a vilákiállítások történetében talán most először a tervezőknek semmihez nem kellett alkalmazkodniuk: az új kazah főváros külterületén nem volt tenger, folyó, tó, domb, erdő, vagy akár egyetlen fa, de nem volt feljavítandó rozsdá-övezet vagy megőrzendő műemlék sem. A sztyeppétől nemrég elragadott sík terület 173 hektáros négyzetöget alkotott, körben négy-hatsáv utakkal. Az expó lakónegyede, kiszolgáló épületei, autóparkolói közepén a szűken vett kiállítás 25 hektárja így formázhatott kört. A kör alaprajz nagyon logikus és a nézők mozgása szempontjából igencsak gazdaságos is: a körutak és sugárutak a lehető legrövidebb sétával tettek mindent elérhetővé, nem is volt szükség belső közlekedési eszközök használatára.

A kör mint alaprajzi rendszer az épületgömbnél is sokkal régebbi történelmi előzményekre vezethető vissza: a középkori térképek egyik típusának körlapjait a középponti Jeruzsálem vagy a paradicsomi kert körül az akkor ismert földrészek körcíkkjei töltötték ki. Ennek a világméretű kertépítészeti tükröződése a 16. század első felében létesített, esz-

KAZAHSTÁN GÖMBPAVILIONJA

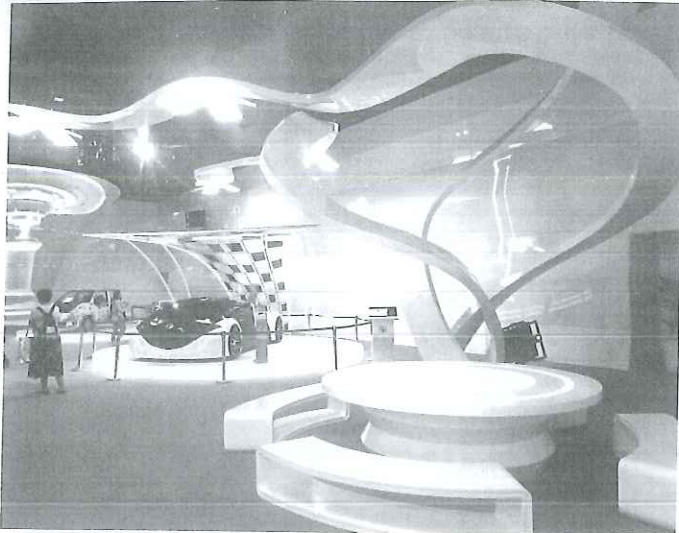

AZ ÖZÖS PAVILON BELSEJE
KAZAH

tétikai- és ritkaságértékénél fogva méltán világörökségi státuszú botanikus kert Padovában, ahol a sugárirányú és koncentrikus utak közrezárta ketrészek a világ növényeinek térképszerű kiosztását tették lehetővé.

A körpavilon körüli belső körben több témapavilon, számos energetikai cég kiállítása – kiemelten a Shell nagy „játsháza” –, a művészeti pavilon, valamint egy étterem sorával kitöltött kiszolgáló épület kapott helyet, kívül pedig a nemzetek bemutatói sorolódtak. Ennek a két csoportnak kétszintes, nagy belmagasságú épületeit a magasban ívelt rajzolatú tetőrácsok kapcsolták össze körcíkkelyenként, a tűző nyári naptól védve a látogatókat, akik a nemzetközi kiállításrészt alkotó U alaprajzi elemek ugyancsak fedett udvarai felől léphettek be az egyes országok és a nemzetközi szervezetek kiállításába. A tematikus kisebb vilákiállítások szabályzatának megfelelően a rendezők által felépített csarnokokban a résztvevő országok különböző alapterületű egységeket béreltek, amelyek homlokzati felületeit tölthették ki saját tervezésű molinókkal és burkoló elemekkel.

Nagy-Britannia a Sanghajban 2010-ben kezdett, Milánóban 2015-ben folytatott úton haladt tovább, midőn pavilonjának központi motívumává egy – ezúttal belső térben elhelyezett – épületszobrot választott. A sötét térben Asif Khan átlátszó műanyag bordaelemekből felállított kazah jurtaja körül számítógép alkotta, képzeletbeli táj körpanorámája vonta belsejébe a látogatót. A nézők érintése nyomán az egyes bordák, bordacsoportok felfénylettek, a vetített táj velük szemben lévő részei is jobban kivilágosodtak, egyben azonban lassan át is alakultak – az emberi beavatkozás következtében folyamatosan változó fény-épület hatással volt a számítógép generálta fény-képre; mindehhez a háttérben Brian Eno zenéje szólt. Kifelé menet tartalmas kiállítás mutatta be többek között a Nobel-díjjal jutalmazott manchesteri találmányt, a grafént – néhány pavilonnal távolabb a lengyelek a sokat ígérő anyag olcsó előállításí módjának ígéretével hirdették magukat.

ÜZBEGISZTÁN PAVILONJA

IRÁN PAVILONJA

A finn pavilonban az Ateljé Sotamaa (Kivi és Tuuli Sotamaa) fehérre festett, geometrikus, merész átlátásokkal és váratlan kisebb színtoltókkal operáló deszkakonstrukciókkal bontotta a tartalmi egységeknek megfelelő részekre a teret. Oroszország a nagy szomszédhoz méltó méretű és színvonalú, ennek megfelelően népszerű kiállítását az Északi-sarkvidék közlekedési, kereskedelmi, energetikai kihívásainak és lehetőségeinek szentelték – egy méretes eredeti jégtömbbel megspékelve. Kék és lilás félhomálya tipikus és sikeres példája volt annak a tendenciának, amely pavilonok egész sorában – például a szerb, a monacói, az izraeli, a katar-i, az angolai, az indiai, a litván bemutatókon – alkalmazta a színes fényt, a fényjátékot, a mindent megsokszorozó tükrözést építészeti elemként. Ausztria egész pavilonját – két szintben – egy energetikai játszótér töltötte ki (Johann Moser – BWM Architekten, Julia Landsiedl, Gerhard Bauer), a gyerekek, fiatalok játékos fizikaórájaként mindent egyetlen színes kavalkádként mozgatva meg a térben. Még az általában történeti hagyományokra alapozó kiállításokkal jelentkező országok is, mint például Irán és Üzbegisztán, látványos kortárs dizájnnal – és ahhoz illeszkedő korszerű tartalommal – jelentkeztek.

A nemzeti pavilonok egészére elmondható, hogy az expó témájához sokkal közvetlenebbül kapcsolódtak, mint az a világhiállításokon általában szokásos. Az energia annyira közérthető és általános, ugyanakkor hűsbavágó terület, hogy ahhoz mindenkinek van hozzátenni valója, ráadásul alkalmas volt arra is, hogy az országokat a bemutatott erőforrásai, terveik, terveiken keresztül korszerű entitásként jelenítse meg. Ehhez a törekvéshez Magyarországnak is sikerült csatlakoznia. A kisebbek közé tartozó kiállításunk nem volt kiemelkedő, de a shanghai túlzó minimalizmus és a milánói teljes kudarc után nagy szó, hogy korrekt, összefogott, az alaptémára értelmesen reflektáló, ugyanakkor a helyi közönség számára is értelmezési pontokat kínáló tárlatot sikerült alkotni. A pavilon közepén magasodó, a látogatók számára követendő utat is azonnal kijelölő, fényfolyamaival a napenergia hasznosítását jelképező életfa jól kapcsolódott a kazah mitológia aranytojást hordozó fájához („Bayterek”: kilátótoronyként a főváros szimbóluma) – a boldogság szent madara által rakott és az ördögi sárkány támadásától sikeresen megvédett tojás történetének szépen animált, monumentális megjelenítésével a rendező ország pavilonja szolgált. Az életfa a mienkénél helyenként gyengébb színvonalú párhuzamaival Spanyol- és Lengyelország, illetve a kazah Telekom kiállításain is lehetett találkozni. A budapesti Bubi-kerékpárállomás a napenergia helyi használatát és az energiatudatos közlekedést példázta, hasonló rendszerek a legnagyobb kazahsztáni városok, Almaty, Astana, Shymkent lakosainak is rendelkezésére állnak. A magyar

főváros látnivalóinak és a dunai közlekedésnek interaktív eszközökön történő népszerűsítése, a föld hőenergiáját hasznosító erőmű maketje, az „életfa” fotoszintézisének szemléletes bemutatása valójában ügyesen kikerülte az összes többi pavilonban központi témaként tárgyalat megújuló energiák hasznosítási programjainak magyarországi hiányát.

Az Astanai Kortárs Művészeti Központnak elkeresztelt művészeti pavilon emeletén a párizsi Grand Palais közreműködésével született *Művészek és robotok* tárlat a világ minden részét képviselő 17 művész által alkotott gépek többnyire igen látványos alkotásait mutatta be (kurátorok: Miguel Chevalier és Jerome Neutres). A földszinten Jurij Palmin nagyméretű fényképei Almaty modernista szovjet építészetének helyreállított vagy pusztuló, használt vagy használaton kívül omladozó emlékeit tárta a közönség elé. A posztszovjet közép-ázsiai köztársaságok közül egyedül Kazahsztánban épült új főváros, így a nemzetépítés egy fővárostól elvárt új kormányzati épületei, építészeti szimbólumai, közterei kizárólag Almatyban nem váltották fel az 1960–1980-as időszak jellegzetes, időnként emblematikus, máshol tipikus szocmodern alkotásait és helyszíneit. Ennek az egyre fontosabbnak tűnő örökségnek a feltérképezését a moszkvai Garázs Kortárs Művészeti Múzeum kezdeményezte, a kiállítás-hoz kapcsolódóan az expón egy nemzetközi konferenciát is szervezve Kazahsztán modernista építészetéről.

GLOBAL SPHERE: A WORLD EXHIBITION IN KAZAKHSTAN EXPO 2017, ASTANA

It is a unique experience to stand by a huge sphere but it is not a less impressive spectacle from a distance either: designed by the Chicago-based Adrian Smith and Gordon Gill the sphere pavilion has been the most powerful attraction of the Expo 2017 in Astana. After the closure of the exhibition the sphere remained on site. With a height of 100 metres, it has a diameter of 80 m and is elevated with a substructure from the ground. It has a shape of a perfectly regular sphere except for the shaft which is filled with 8 high-speed spectacle elevators, and is open on two sides, Beneath the sphere the ground floor is occupied by the national pavilion of the hosting country. The inner circle around the round pavilion houses several theme pavilions, and exhibitions of companies specialized in energetics – it excels as the large „playhouse” of the Shell –, the art pavilion, as well as an auxiliary building containing a series of restaurants, whilst outside it is surrounded by the exhibitions of various nations.